

Ålderspensions- systemet vid sidan av statsbudgeten

Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

Innehållsförteckning

1	Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten	7
1.1	Omfattning.....	7
1.2	Ålderspensionssystemets förvaltning och utveckling	8
1.3	Fördelningssystemet.....	8
1.4	Premiepensionssystemet	12
1.5	Administrationskostnader för ålderspensionssystemet	15
1.6	Medelpensionsålder och inkomststandard efter pension	16

Tabellförteckning

1.1	Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten	7
1.2	Utgifter inom premiepensionssystemet	7
1.3	Pensionssystemets ställning 31 december 2009 jämfört med 31 december 2008	10
1.4	Utveckling av pensionskapital och utbetald pension, genomsnitt.....	13
1.5	Ålderspensionssystemets totala kostnader och avgifter 2009, miljoner kronor	16
1.6	Real inkomststandard vid 66 år i förhållande till standarden vid 61 år. Medianvärde och percentilerna 10 resp. 90	17
1.7	Disponibel inkomst vid 66 års ålder i 2008 års priser.	18

Diagramförteckning

1.1	Balanseringen	9
1.2	Utvecklingen av följsamhetsindexering och prisbasbeloppsförändring	11
1.3	Utvecklingen av följsamhetsindexering och prisindexering, 144 000 kronor 2001.....	11
1.4	Premiepensionens årliga avkastning.....	12
1.5	Genomsnittlig avkastning per år från spararens inträdesår fördelade på inträdesår i fondsystemet.....	13
1.6	Antal fondbyten per år.....	14
1.7	Genomsnittlig förväntad ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften (förväntad utträdesålder)	16
1.8	Genomsnittlig ålder vid utträde från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften, för olika årskullar (kohortvis utträdesålder).....	17

1 Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

1.1 Omfattning

Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten omfattar fördelningssystemet (inkomstpension och tilläggspension) och premiepensionssystemet (premiepension).

Pensionsutgifterna inom fördelningssystemet finansieras löpande av de pensionsavgifter som betalas in till systemet. Första – Fjärde samt Sjätte AP-fonderna förvaltar den buffertfond som ska utjämna svängningar mellan pensionsavgifter och pensionsutbetalningar. Skatteverkets, Pensionsmyndighetens, Konjunkturinstitutets och Kronofogdemyndighetens kostnader för administrationen av fördelningssystemet samt AP-fondernas interna kostnader belastar Första – Fjärde AP-fonderna och täcks genom att pensionsspararnas pensionsbehållning minskas.

Inom premiepensionssystemet placeras de inbetalade pensionsavgifterna i fonder enligt pensionsspararnas önskemål. Pensionsutbetalningarna finansieras genom avyttring av fonderade medel och täcks genom att behållningen på pensionsspararnas premiepensionskonton minskar i motsvarande mån. Administrationskostnaderna för premiepensionssystemet vid Pensionsmyndigheten inklusive ersättningar till Skatteverket och Kronofogdemyndigheten för deras administration av premiepensionssystemet täcks genom avgifter som dras av tillgodohavandena på pensionsspararnas premiepensionskonton.

Tabell 1.1 Utgifter för ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten

Miljoner kronor

	Utfall 2009	Beräknat 2010	Beräknat 2011	Beräknat 2012	Beräknat 2013	Beräknat 2014
Ap-fonderna, pensionsutgifter	217 413	220 198	219 754	231 862	247 700	262 782
Administrationskostnader	2 389	2 587	2 469	2 643	2 632	2 696
Totalt för Ålderspensionssystemet vid sidan av statsbudgeten	219 802	222 785	222 223	234 505	250 332	265 478

Tabell 1.2 Utgifter inom premiepensionssystemet

Miljoner kronor

	Utfall 2009	Beräknat 2010	Beräknat 2011	Beräknat 2012	Beräknat 2013	Beräknat 2014
Premiepensionssystemet	830	1 420	2 139	3 146	4 522	6 480

1.2 Ålderspensionssystemets förvaltning och utveckling

Den finansiella ställningen för fördelningssystemet inom ålderspensionssystemet (tilläggs- och inkomstpension) har försämrats ytterligare. Balanstalet, som visar pensionssystemets finansiella ställning, har för 2011 sjunkit jämfört med 2010 och skulderna överstiger nu tillgångarna med 4,5 procent. Pensionerna kommer därför att minska även för 2011. Det är en dramatisk förändring som har sin huvudsakliga orsak i den finansiella krisen som försämrat möjligheterna att upprätthålla pensionsnivåerna. I och med att pensionssystemet är konstruerat så att det är följsamt mot de ekonomiska förutsättningarna så innebär den finansiella krisen ingen kris för pensionssystemet som sådant. Utgifterna anpassas automatiskt efter förutsättningarna och ingen skuld byggs upp för framtiden. Ur den aspekten är pensionssystemet fortsatt lika stabilt, vilket skiljer det från de flesta andra pensionssystem i Europa som utsätts för motsvarande påfrestningar men som regel inte alls hanterar dem.

Även om pensionsminskningarna följer på ett antal goda år med reala uppskrivningar är minskningarna nu påtagliga och naturligen oroande för många pensionärer. Med de skattesänkningar som regeringen genomfört 2009 och 2010 samt även föreslår för 2011 är nettoförändringen efter skatt visserligen avsevärt mindre och ibland positiv, men minskningarna i sig riskerar på kort sikt leda till ett minskat förtroende för systemet.

Av hänsyn till framtida generationer är det av stor vikt att bibehålla den finansiella stabiliteten i pensionssystemet. Det är nu snarast än viktigare att inte rucka på de fundament för långsiktig stabilitet som pensionsreformen vilar på. Det är också något som Pensionsgruppen, med företrädare för de fem partier som står bakom pensionsöverenskommelsen, tydligt har uttalat. Pensionsöverenskommelsen med dess grundläggande principer ligger därmed lika fast och kommer att ligga fast oavsett påfrestningar. En sådan utgångspunkt är fundamental om även dagens unga som går in i arbetslivet ska kunna lita på att pensionssystemet ska kunna leverera enligt likartade principer när de en dag lämnar arbetslivet.

Pensionssystemets stabilisatorer verkar i båda riktningarna, dvs. när de finansiella förutsättningarna förbättras och balanstalet åter är över

1,0000 så ökar pensionerna i snabbare takt. Högre ekonomisk tillväxt verkar också i positiv riktning. Pensionärernas legitima intresse av en rimlig pensionsutveckling är därför intimt sammankopplad med en god ekonomisk utveckling och därmed med regeringens strävanden för högre sysselsättningsgrad och ett längre arbetsliv. Pensionsgruppen kommer också att ha ett fortsatt fokus på åtgärder som förbättrar pensionssystemets finanser. I detta ligger särskilt åtgärder för ett senare utträde ur arbetslivet och ett senare uttag av pension.

Premiepensionssystemet har alltså en mycket begränsad betydelse för dagens pensionärer men får en allt större betydelse för kommande årskullar. Förändringar i omvärlden medför ett underhållsansvar och att behov kan uppstå att göra justeringar för att bibehålla en god funktionalitet. Pensionsgruppen har därför tagit ställning för förändringar som rör de statliga alternativen i systemet. Det har sedan systemets införande visat sig att en förhållandevis stor grupp pensionssparare avstår från att välja fonder. Utgångspunkten för den reformering som gjorts var därför att i större utsträckning anpassa systemet till behoven, kunskaperna och engagemanget hos pensionsspararna. Alternativet för ickeväljarna har därför förbättrats. Ett annat mål var att förenkla spararnas valsituation och underlätta för dem som önskar att vara aktiva. Detta medför vidare en minskad risk för systematiskt dåliga utfall av placeringar till följd av okunskap. En viktig justering är därför den förbättring av utbudet av statliga alternativ som genomfördes. Förändringarna inkräktar dock inte på systemets principer och på möjligheten till ett, så långt möjligt, fritt val av fonder.

1.3 Fördelningssystemet

Finansiella ställningen

Inkomstpensionssystemet är ett fördelningssystem. Med det menas att inbetalda pensionsavgifter används för att betala samma års pensioner. De över- eller underskott som uppstår när pensionsavgifterna är större eller mindre än pensionsutbetalningarna hanteras av buffertfonden (AP-fonderna). För att systemet ska fungera krävs att avgifterna tillsammans med tillgångarna i buffertfonden långsiktigt kan finansiera pen-

sionerna, dvs. att inga varaktiga underskott uppstår.

Pensionsmyndigheten mäter årligen fördelningssystemets finansiella ställning genom att jämföra tillgångar och skulder. Jämförelsen uttrycks i det så kallade balanstalet. Resultatet presenteras varje år i redovisningen Orange rapport. Rapporten och redovisningen är viktig för att tydligt visa pensionssystemets finansiella utveckling och förklara vad den beror på. Genom detta skapas förutsättningar för en förståelse för hur systemet är uppbyggt och vad det är som påverkar dess tillgångar och skulder.

Balanstalet

Fördelningssystemets finansiella ställning mäts alltså med balanstalet, vilket förenklat uttryckt är den kvot man får när man delar systemets tillgångar med dess skulder. Pensionssystemets tillgångar består av avgiftstillgången och buffertfonden. Avgiftstillgången är värdet av alla framtida inbetalningar av pensionsavgifter och buffertfonden är det kapital som förvaltas av Första-Fjärde samt Sjätte AP-fonden. Skulderna består av pensionsåtagandet, dvs. alla återstående utbetalningar till de nuvarande pensionärerna samt den pension som i framtiden ska betalas ut till dem som arbetar och betalar in avgifter i dag.

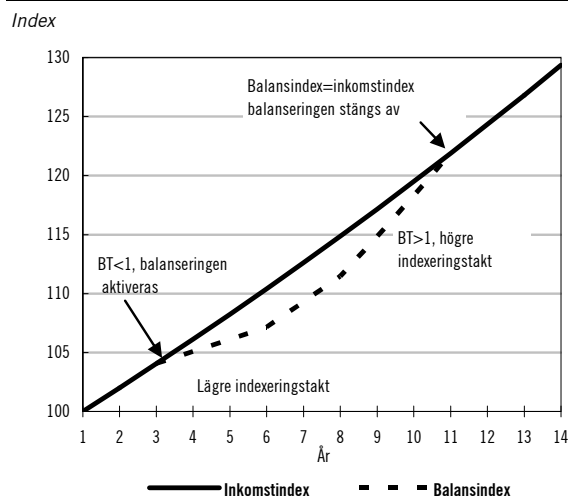
Skulden, dvs. pensioner och pensionsbehållningar, följer utvecklingen av de förvärsarbetandes genomsnittsinkomst, medan tillgångarna, i form av de avgifter som betalas in för att finansiera pensionerna, följer utvecklingen av summan av de förvärsarbetandes inkomster. Pensionssystemets resultat bestäms därför huvudsakligen av om den procentuella ökningen av genomsnittsinkomsten är större eller mindre än motsvarande ökning av avgiftsunderlaget. Om snittinkomsten ökar snabbare än avgiftsunderlaget tenderar det till att ge negativa resultat för pensionssystemet och omvänt. Resultatet är dock också beroende av AP-fonderna och deras avkastning.

Balanstalet mäter alltså pensionssystemets finansiella hållbarhet. Om balanstalet är större än 1,0000 är tillgångarna större än skulderna och systemet är i balans och klarar långsiktigt sina åtaganden. Om balanstalet är mindre än 1,0000 är skulderna större än tillgångarna och balanseringen aktiveras. En balansering innebär att både pensionsbehållningar och pensioner räknas upp i en lägre takt än normalt och det kan även innebära att de sänks. Vid en balansering indexeras

pensionsbehållningarna och pensionerna med förändringen av ett balansindex istället för med förändringen i inkomstindex. Balansindexet beror av utvecklingen av inkomstindex och balanstalets storlek.

När systemet är i balans igen och tillgångarna är större än skulderna så ökar pensionerna och pensionsbehållningarna med mer än den genomsnittliga inkomstutvecklingen, se diagram 1.1. När pensionerna återfått det värde de skulle haft om inte balanseringen behövts återgår de till att åter följa inkomstutvecklingen. Balanseringen innebär således att pensionerna anpassas efter de finansiella förutsättningar som finns och säkerställer att det inte betalas ut mer i pension än vad som långsiktigt kan finansieras. Därmed riskerar inte kostnaden för dagens pensioner att vältras över på kommande generationer.

Diagram 1.1 Balanseringen

Källa: Orange Rapport 2009, Pensionsmyndigheten

Resultatet 2009

År 2008 var första gången som tillgångarna var lägre än skulderna och balanseringen aktiverades därför i samband med 2010 års indexering av pensioner och pensionsbehållningar. Även 2009 var tillgångarna lägre än skulderna. Tillgångarna uppgick 2009 till 7 189 miljarder kronor. Av dessa var 827 miljarder placerade i Första-Fjärde samt Sjätte AP-fonden, medan resterande 6 362 miljarder bestod av avgiftstillgången. Pensionsskulden var samtidigt 7 512 miljarder kronor, vilket innebär att skulden översteg tillgångarna med totalt 323 miljarder kronor. En stor del av underskottet 2009 beror på det negativa resultatet 2008 om 243 miljarder, resterande 79 miljarder är 2009 års negativa resultat.

Tabell 1.3 Pensionssystemets ställning 31 december 2009 jämfört med 31 december 2008

Miljarder kronor

	2008	2009	Förändring
Buffertfonden, medelvärde ¹	821	811	-10
Buffertfonden	707	827	120
Avgiftstillgång	6 477	6 362	-115
Summa tillgångar	7 184	7 189	5
Pensionsskuld	7 428	7 512	84
Resultat	-261	-79	182
Över-/underskott	-243	-323	-79
Balanstal	0,9672	0,9549	-0,0123

¹ Vid beräkningen av balanstalet är det det utjämnade värdet för buffertfonden som används. För 2011 är det medelvärdet av buffertfondens värde vid utgången av 2007, 2008 och 2009.

Källa: Orange rapport 2009, Pensionsmyndigheten

Tillgångarna består som nämndes tidigare av buffertfonden och avgiftstillgången. Under 2009 ökade tillgångarna med totalt 5 miljarder kronor. År 2009 blev, precis som tidigare prognostiserats, det första året sedan 1999 som utbetalningarna från buffertfonden översteg de inbetalda pensionsavgifterna. Buffertfonden hade samtidigt en positiv avkastning som uppgick till drygt 19 procent och därför ökade ändå fondens sammanlagda värde 2009.

Avgiftstillgången minskade för första gången 2009. Denna minskning orsakades av lågkonjunkturen som gjorde att både avgiftsinkomsterna blev lägre och att KPI för året sjönk. Minskningen i avgiftsinkomsten är den huvudsakliga förklaringen till årets negativa resultat. Även förkortningen av omsättningstiden bidrog till minskningen av avgiftstillgången. Omsättningstiden är den tid som en krona i genomsnitt finns kvar i systemet från det att den betalas in till det att den betalas ut. Om omsättningstiden fortsätter att minska så minskar också pensionsavgifternas förmåga att finansiera pensionerna. För pensionssystemet är det därför av stor betydelse att arbetslivet blir längre, dels genom att unga får arbete och dels genom att man arbetar längre. Sammantaget ledde dock den kraftiga ökningen i AP-fonderna till att de samlade tillgångarna i fördelningssystemet ökade med 5 miljarder kronor eller 0,1 procent.

Pensionsskulden ökade med 1,1 procent jämfört med 2008. Den största delen av ökningen förklaras av indexeringen i inkomstpensionssystemet. Skulden till pensionerade påverkas också av medellivslängdens förändring och därmed den genomsnittliga utbetalningstiden. Jämfört med 2008 har en 65-åring genomsnittliga utbetalningstid ökat med 40 dagar. Årets pensionsutbetalningar översteg nyintjänade pensionsrätter vilket minskade skulden.

Utifrån den finansiella ställningen 2009 har Pensionsmyndigheten beräknat balanstalet för 2011 till 0,9549. Det medför att vid omräkningarna av utgående pensioner och pensionsbehållningar så kommer ett balansindex att användas istället för ett inkomstindex, precis som för 2010.

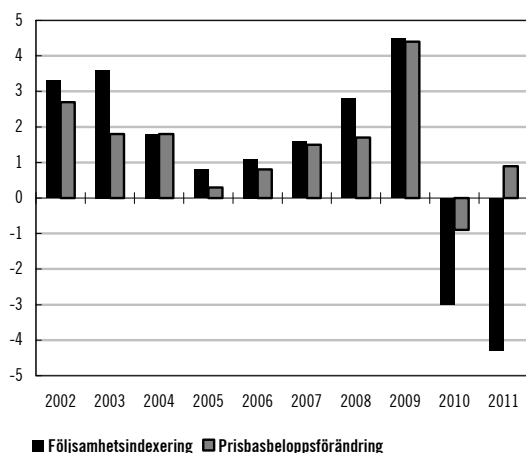
Utvecklingen

Följsamhetsindexering av ATP (fr.o.m. 2003 tilläggspension) infördes från och med årsskiftet 2001/2002. Följsamhetsindexeringen innebär att tilläggs- och inkomstpensionerna varje år räknas om med utvecklingen av inkomstindex (eller balansindex) minus 1,6 procent (den s.k. normen som motsvarar det förskott som läggs till pensionen när den beviljas). Den förändrade indexeringsmetoden har inneburit att tilläggspensionerna har ökat reallt 2002–2009, dvs. tilläggspensionen har ökat mer än vad den skulle ha gjort om den varit prisindexerad (se diagram 1.2).

Till följd av den finansiella krisen försämrades den finansiella ställningen i pensionssystemet kraftigt och pensionerna sänktes 2010 med 3,0 procent. För 2011 blir minskningen av pensionerna 4,3 procent. 2011 blir därmed det första året sedan följsamhetsindexeringen infördes 2002 som det ackumulerade värdet av följsamhetsindexeringen är lägre än motsvarande värde för prisindex, se diagram 1.3. Den sammanlagda nivån av värdet på prisindex är 2011 2,9 procentenheter högre i reala termer. Den negativa följsamhetsindexeringen 2010 berodde dels på en svag inkomstutveckling och dels på den automatiska balanseringen. År 2011 har inkomstutvecklingen förbättrats och minskningen av pensionerna för 2011 beror därför helt på den automatiska balanseringen.

Diagram 1.2 Utvecklingen av följsamhetsindexering och prisbasbeloppförändring

Procent

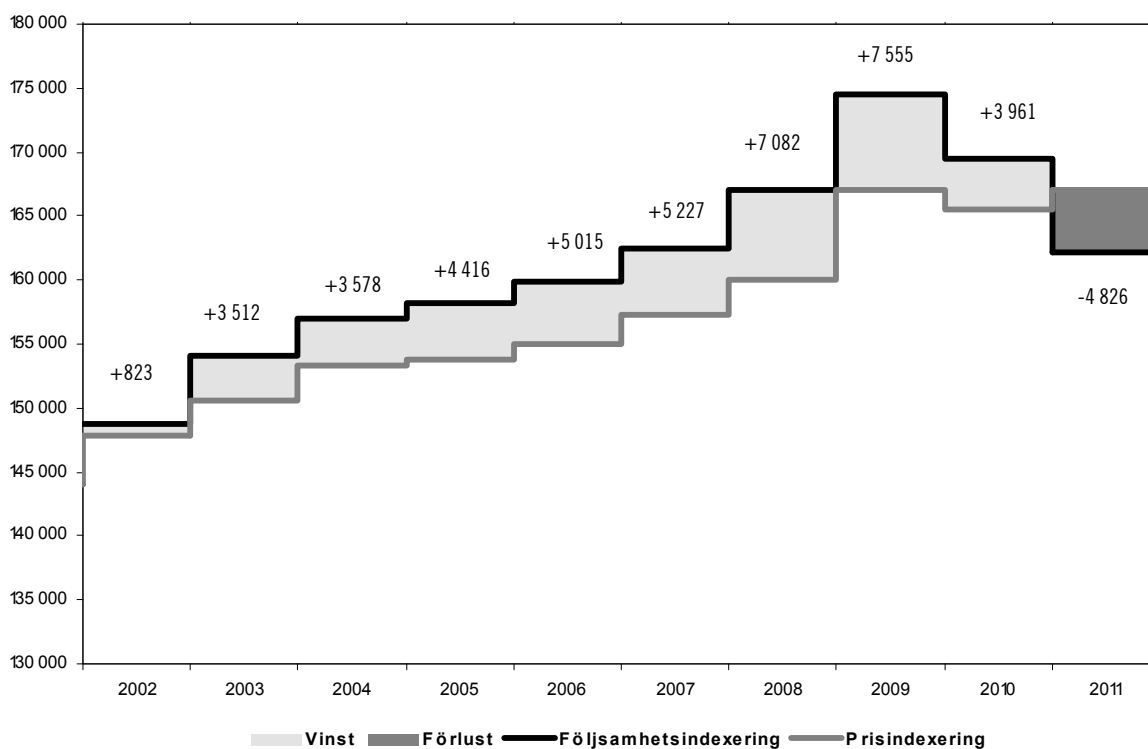
Källa: Pensionsmyndigheten

De pensionärer som har haft inkomstrelaterad pension (tilläggs- och inkomstpension) sedan 2001 har dock under hela perioden fram till 2011 fått sammanlagt mer utbetalt i pension än de hade fått om pensionerna hade följt prisindex. En pensionär som 2001 hade en pension på 12 000 kronor i månaden, dvs. 144 000 kronor om året, har i slutet av 2011 fått totalt drygt 36 000 kronor mer i pension, vilket motsvaras av ytan mellan linjerna i diagram 1.3.

För den som uppstår garantipension kommer en del av minskningarna av inkomstpensionen 2011 att kompenseras med ökad garantipension.

Diagram 1.3 Utvecklingen av följsamhetsindexering och prisindexering, 144 000 kronor 2001

Inkomstpension, kr/år

Källa: Socialdepartementets beräkningar

1.4 Premiepensionssystemet

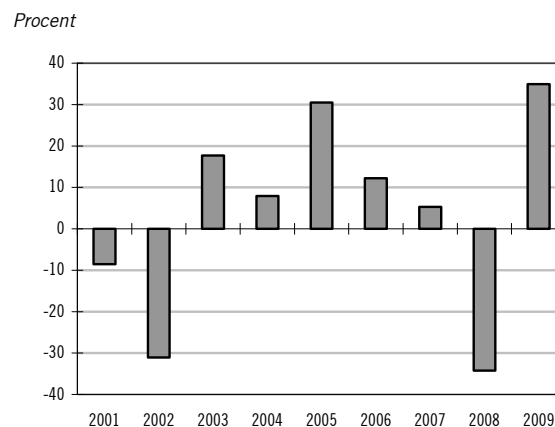
Vid utgången av 2009 omfattades knappt 6,1 miljoner personer av premiepensionssystemet, 664 000 pensionärer och 5,4 miljoner pensions-sparare. Den totala fondförmögenheten uppgick i slutet av 2009 till 340 miljarder kronor, 95 procent var pensions-spararnas andel och resterande 5 procent var pensionärernas. Den traditionella försäkringen, som kan väljas när man tar ut pension, hade ett förvaltad kapital på 2,2 miljarder kronor.

Av de 18,5 procent av pensionsunderlaget som betalas in i pensionsavgifter går 2,5 procentenheter till premiepensionssystemet. Det maximala intjänandet av premiepension för 2008 uppgick till 9 000 kronor. Den genomsnittliga pensionsrätten uppgick för pensions-sparare till 5 192 kronor för kvinnor och 6 160 kronor för män, motsvarande siffror för pensionärer är 2 763 kronor respektive 3 347 kronor¹.

Värdeutveckling

Värdet på premiepensionskapitalet påverkas kraftigt av utvecklingen på kapitalmarknaderna. Under 2009 skedde en betydande återhämtning på de svenska och utländska börsmarknaderna, vilket ledde till att avkastningen för pensions-spararna (mätt som internränta) blev hela 34,9 procent. För pensionärerna höjdes den genomsnittliga utbetalningen av premiepension med 28 procent 2010.

Diagram 1.4 Premiepensionens årliga avkastning²

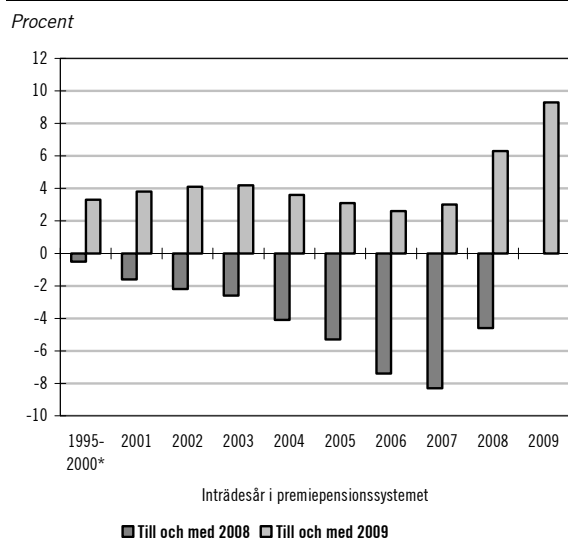
Källa: Orange Rapport 2009, Pensionsmyndigheten

Värdeutvecklingen under 2009 på pensions-spararnas konton var 30,3 procent för kvinnor och 31,8 procent för män, vilket kan jämföras med -28,5 respektive -29,5 procent året innan. Den årliga värdeutvecklingen beräknad ifrån startåret 1995 var 3,6 procent för kvinnor och 3,7 procent för män. Pensionärerna med fondförsäkring fick en värdeutveckling på 33,6 procent under 2009, 32,7 procent för kvinnor och 34,5 procent för män och med 3,9 respektive 4,0 procent sedan start. Pensionärerna med traditionell försäkring hade en värdeutveckling på 1,1 procent under 2009 och med 3,6 respektive 3,7 procent sedan start.

Av de pensions-sparare som har varit med sedan starten 1995 hade 97 procent haft en positiv värdeutveckling i slutet av 2009. Bara ett år tidigare, i slutet av 2008, var det endast 35 procent som haft en positiv nominell värdeutveckling. Den ackumulerade värdeutvecklingen kan således variera kraftigt under en så kort tidsperiod som ett år, se diagram 1.5.

¹ Här ingår endast de pensionärer som har tjänat in pensionsrätt under 2008. Om även de pensionärer som inte arbetar inkluderas blir beloppen lägre.

² Kapitalvägd avkastning (internränta) exklusive ränta från den tillfälliga förvaltningen.

Diagram 1.5 Genomsnittlig avkastning per år från spararens inträdesår fördelade på inträdesår i fondsystemet

* Dessa pensionssparare utgör en mycket stor majoritet av det totala antalet (72 procent).

Den genomsnittliga behållningen 2009 för pensionssparare var 54 800 kronor för kvinnor och 66 900 kronor för män. Motsvarande uppgift för pensionärerna var 24 194 kronor för kvinnor och 30 051 kronor för män. För pensionärerna är den genomsnittliga kontobehållningen något högre för dem med fondförsäkring än för dem med traditionell försäkring, 27 200 kronor jämfört med 26 300 kronor.

Det kan noteras att det under 2009 har skett en förskjutning till högre risk både i de eget valda portföljerna och i Premiesparfonden. Förskjutningen av risknivån förklaras främst av att risken i fonderna har ökat. Utöver detta har pensionsspararna också ökat risken i sina portföljer genom att placera en större andel av pensionsmedlen i aktiefonder jämfört med 2008.

Utbetalda pensioner

Premiepension (liksom inkomstpension) kan tas ut helt eller delvis från och med 61 års ålder. Nästan alla, 96 procent, väljer att ta ut hel pension. Totalt betalades 857,6 miljoner kronor ut under 2009. Som illustreras i tabell 1.4 sjönk månadsbeloppet 2009 i fondförsäkringen och det förklaras av att månadsbeloppet baseras på föregående års pensionskapital, vilket sjönk kraftigt 2008 till följd av den finansiella krisen.

Tabell 1.4 Utveckling av pensionskapital och utbetald pension, genomsnitt

	Fondförsäkring				Traditionell försäkring			
	Pensionskapital Kvinnor	Män	Månadsbelopp Kvinnor	Män	Pensionskapital Kvinnor	Män	Månadsbelopp Kvinnor	Män
2009	24 714	30 249	112	137	23 481	29 664	122	147
2008	16 981	20 387	129	135	22 220	28 001	112	161
2007	21 096	25 815	96	119	20 123	25 199	94	114
2006	16 734	20 349	63	78	15 800	19 159	65	77
2005	11 356	13 831	41	51	10 185	12 301	45	53
2004	6 608	8 152	30	37	6 385	7 781	30	35

Källa: Pensionsmyndigheten

Förvaltningsavgifterna uppgick i slutet av året, efter rabatt, till i genomsnitt 0,37 procent för eget valda portföljer och 0,15 procent för Premiesparfonden. Avgiftsrabatterna till pensionspararna medför att pensionerna blir högre än vad de skulle ha blivit om avgiftsrabatterna inte fanns.

Fonder och fondbyten

Vid utgången av 2009 fanns 777 fonder registrerade i premiepensionssystemet, dessa fonder var fördelade på totalt 88 förvaltare. Drygt 80 procent av pensionspararna har delar av sitt kapital placerat i någon av de tio mest valda fonderna. Över tid är det i stort sett samma fonder som har varit de tio mest valda fonderna och det är i princip också dessa fonder som har mest premiepensionskapital.

De pensionsparare som inte gör något aktivt val fick fram till maj 2010 sina pensionspremier placerade i Premiesparfonden. I slutet av 2009 var 26,4 procent av det totala fondinnehavet på 340 miljarder kronor placerat i denna fond. I och med reformen av premiepensionssystemet, som trädde i kraft i maj 2010, lades Premiesparfonden ned och ersattes av det nya statliga förvalsalternativet, Statens Årskullsförvaltningsalternativ (AP7Såfa), som också den förvaltas av Sjunde AP-fonden.

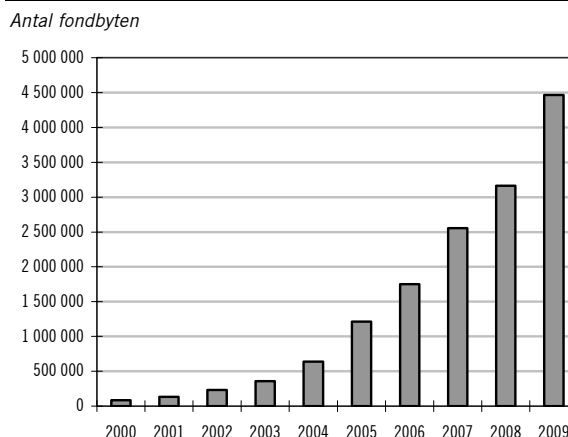
Andelen pensionsparare som aktivt valt fonder har sedan 2004 legat runt 57 procent och för 2009 uppgick andelen aktiva till 56 procent. De aktivas andel av kapitalet ökar däremot för femte året i rad. Deras andel av kapitalet uppgick i slutet av 2009 till 73,6 procent. Förklaringen till att de aktivas andel av kapitalet är högre än andelen för dem som inte har valt något annat än Premiesparfonden, är att det främst är nya sparare med låga pensionsavsättningar som har Premiesparfonden och att de som lämnar fonden i regel har högre behållning på pensionskontot.

Totalt genomfördes 4,5 miljoner fondbyten under 2009. Antalet fondbyten har ökat över tiden, vilket framgår av diagram 1.6. En stor del av ökningen de senaste åren kan tillskrivas de förvaltningsföretag som regelbundet genomför fondbyten åt sina kunder.

Totalt var det under 2009 drygt 890 000 personer som gjorde fondbyten. Det innebär att andelen pensionsparare som genomförde minst ett fondbyte har ökat med tre procentenheter till drygt 15 procent jämfört med 2008. Generellt har män gjort fler byten än kvinnor, det är både

fler män än kvinnor som har gjort byten och fler män som har gjort fler antal byten.

Diagram 1.6 Antal fondbyten per år

Källa: Pensionsmyndigheten

För de pensionsparare som gjorde fler än 20 fondbyten under 2009 blev värdeutvecklingen 21,6 procent, bäst gick det för dem som inte gjorde några byten alls, där blev värdeökningen 33,7 procent. Bland pensionärerna var dock situationen den omvända och de som gjorde fler än 20 fondbyten hade en värdeutveckling på 34,2 procent medan motsvarande för de som avstod från byten blev 32,6 procent.

Reformen av de statliga alternativen

I oktober 2009 lade regeringen fram proposition 2009/10:44 om ändrade regler för premiepensionssystemet och riksdagen beslutade om dessa ändringar i december. Utgångspunkten för förändringarna var att premiepensionssystemet i större utsträckning behövde anpassas till behoven, kunskaperna och engagemanget hos pensionspararna. Målet var också att förenkla spararnas valsituation i syfte att bl.a. minska risken för systematiskt dåliga utfall av placeringar till följd av okunskap.

Förändringen som genomfördes i maj 2010 innebär bl.a. att det tidigare icke-valsalternativet Premiesparfonden har ersatts av AP7Såfa. Det nya förvalsalternativet har karaktären av en generationsfond där risknivån anpassas efter pensionspararnas ålder (med ökande ålder sjunker andelen aktier till förmån för räntefonder och därmed även risknivån). AP7Såfa är nu även valbar och kan väljas eller väljas bort precis som övriga fonder i premiepensionssystemet. Detta har möjliggjort för pensionspararna att över tid

kunna byta mellan statliga och privata alternativ beroende på livssituation. Utöver detta erbjuder Sjunde AP-fonden även tre portföljalternativ med olika risknivåer: försiktig, balanserad och offensiv. Dessa portföljer har olika sammansättning av ränte- och aktieandelar, som gör det möjligt för pensionsspararna att kunna välja risknivå utan att behöva välja specifika fonder. Både AP7Såfan och de tre risknivåportföljerna består av olika andelar i två fonder förvaltade av Sjunde AP-fonden; en svensk räntefond och en global aktiefond.

Framtida utmaningar

Den finansiella marknaden har förändrats och kapitalet inom premiepensionssystemet har ökat sedan starten av systemet. Detta har gjort att intresset för både systemet och förvaltandet av kapitalet däri har ökat markant. I och med denna utveckling möter systemet nya utmaningar, vilket diskuteras i mer detalj i PPM:s analytiska testamente (Fi2009/7948/FMA).

1.5 Administrationskostnader för ålderspensionssystemet

Den totala administrativa kostnaden för pensionssystemet dvs. kostnader för försäkringsadministration, kapitalförvaltning och övriga avgifter uppgick 2009 till 4,3 miljarder kronor enligt Orange rapport för 2009. Av de totala kostnaderna ingår 2,1 miljarder i pensionssystemets resultaträkning. Det är kostnaderna för försäkringsadministration och AP-fondernas rörelsekostnader. Resterande kostnader, 2,2 miljarder kronor, är kapitalförvaltningskostnader i AP-fonderna och premiepensionssystemet som "netto redovisas" dvs. de dras direkt mot intäkt eller avkastning och framgår inte av pensionssystemets resultaträkning.

I Orange rapport tas även de netto redovisade kostnaderna med för att ge en så fullständig bild som möjligt av ålderspensionssystemets kostnader.

Kostnader för inkomstpensionen

De totala administrativa kostnaderna för inkomstpensionen för 2009 var 2 597 miljoner kronor enligt Orange rapport 2009. Av den totala kostnaden för inkomstpensionen redovisas 1 730 miljoner kronor i resultaträkningen. Beloppet belastar i princip de försäkrades inkomstpensionskonton, dock med vissa periodiseringskillnader.

Utöver de kostnader som ingår i resultaträkningen tillkommer 867 miljoner kronor som netto redovisas. Det är kostnader för AP-fondernas fasta förvaltningsarvoden, prestationsbaserade arvoden och transaktionskostnader. Dessa kostnader påverkar direkt AP-fondernas tillgångar och avkastning och påverkar därmed pensionssystemets resultat negativt. Effekten är emellertid liten eftersom kostnaderna är mycket små i förhållande till pensionsskulden.

Kostnader för premiepensionen

De totala administrativa kostnaderna för premiepensionssystemet var, enligt Orange rapport 2009, 1 737 miljoner kronor under 2009. I premiepensionssystemets resultaträkning redovisas 336 miljoner kronor som kostnad för försäkringsadministration. Till denna kostnad kommer 7 miljoner kronor för administrationen av traditionell försäkring. Denna kostnad netto redovisas. Den sammanlagda kostnaden för försäkringsadministrationen av premiepensionen är alltså 343 miljoner kronor.

Resterande kostnader på 1 394 miljoner kronor utgörs av kostnader för kapitalförvaltning vilka är netto redovisade i pensionssystemets balansräkning. Inom premiepensionssystemet minskar de netto redovisade kostnaderna fondernas avkastning eller dras av från premiepensionskontot genom ett kostnadsavdrag. Detta påverkar den framtida premiepensionen negativt.

Tabell 1.5 Älderspensionssystemets totala kostnader och avgifter 2009, miljoner kronor

	Inkomstpension	Premiepension	Totalt
Avgiftsuppbörd, m.m. (Skatteverket)	378	59	437
Pensionsadministration (Försäkringskassan och PPM)	544	284	828
Summa försäkringsadministration	922	343	1 265
AP-fondernas rörelse-kostnader "bruttoredo-visade"	808		808
Fasta förvaltnings-arvoden "netto-redo-visade"	489	829	2 126
Summa redovisade kapitalförvaltnings-kostnader	1 297	829	2 126
Prestationsbaserade arvoden	170		170
Transaktionskostnader	208	565	773
Summa kapitalförvalt-ningskostnader och avgifter	1 675	1 394	3 069
Summa kostnader totalt	2 597	1 737	4 334

Källa: Orange Rapport 2009, Pensionsmyndigheten

1.6 Medelpensionsålder och inkomststandard efter pension

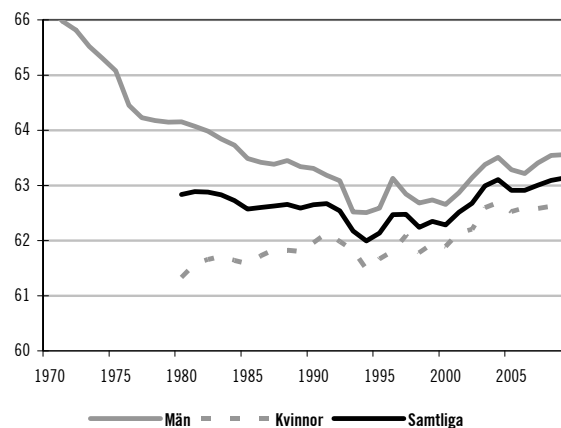
Den genomsnittliga utträdesåldern från arbetslivet stiger

Den inkomstgrundade pensionen påverkas av förändringar i medellivslängden. En ökad medellivslängd behöver kompenseras med ett längre arbetsliv om inte pensionens storlek som andel av inkomsten ska bli lägre för framtida generationer. Samtidigt har längden på arbetslivet betydelse för fördelningssystemets finansiering. Ett längre arbetsliv innebär större intäkter och stärker därmed systemets finansiella ställning. För pensionssystemet och individen är det därför av betydelse att förvärvslivet förlängs i takt med att medellivslängden ökar.

Den genomsnittliga åldern för uttag av allmän ålderspension är 64,6 år och i princip lika för kvinnor och män. Genomsnittsåldern har legat mycket stabil under de senaste 10 åren. Däremot har variationen ökat påtagligt, dvs. alltfler tar ut pensionen före respektive efter 65 år. Ålder för uttag av ålderspension är dock inte liktydigt med att man lämnar förvärvslivet. Dels går det att

kombinera arbete och pension och dels är det inte ovanligt med annan försörjning som sjukersättning eller avtalspension fram till dess att ålderspension tas ut vid 65 år. För att mäta förändringar av hur länge människor arbetar och därmed hur pensionssystemet och pensionerna påverkas är därför utträdesålder ur förvärvslivet ett relevant mått.

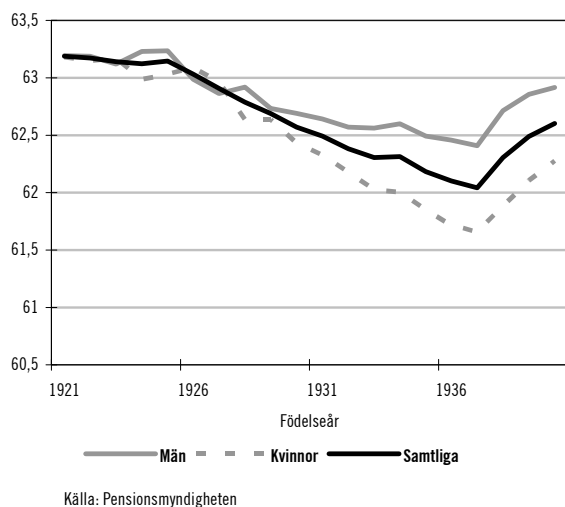
Pensionsmyndigheten gör varje år beräkningar av förväntad utträdesålder. Det som mäts är den förväntade utträdesåldern för dem som i dag är 50 år och i förvärvsarbete, givet att utvecklingen är den samma som i dag för åren mellan 50 och 65 år. För 2009 beräknas utträdesåldern vara 63,2 år, vilket är det högsta värde som uppmäts på 30 år. Av diagram 1.7 framgår att den förväntade utträdesåldern har ökat successivt och med totalt ett år sedan 1994 då pensionsreformen beslutades.

Diagram 1.7 Genomsnittlig förväntad ålder vid utträdet från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften (förväntad utträdesålder)

Källa: Pensionsmyndigheten

Trenden för utträdesåldern blir ännu tydligare när tidpunkten för när en viss årskull lämnar arbetskraften studeras. Även här har mätningen gjorts för dem som vid 50 års ålder befann sig i arbetskraften. För att få kompletta uppgifter har beräkningar bara kunnat göras fram till årskull 1940, vilka fyller 70 år 2010. Av diagram 1.8 framgår att ett trendbrott skett från årskull 1938 och att den genomsnittliga utträdesåldern på tre år ökat med ett halvt år. Trendbrottet inträffar för årskullen 1938, dvs. för den första årskull som omfattas av nya intjänanderegler i pensionssystemet.

Diagram 1.8 Genomsnittlig ålder vid utträde från arbetslivet för personer som vid 50 års ålder finns i arbetskraften, för olika årskullar (kohortvis utträdesålder)

Båda diagrammen visar således på förändringar som sammanfaller med reformeringen av pensionsystemet. I det första fallet när pensionsreformen beslutas och i det andra fallet för den grupp som först berörs av nya regler. Kopplingen mellan medellivslängd och pension är en finansiell åtgärd men syftar också till att signalera behovet av att yngre årskullar behöver jobba längre om pensionsnivån i förhållande till lönen ska upprätthållas. Den positiva förändringen av utträdesåldern ligger således i linje med pensionsreformens intentioner. Det kan följaktligen finnas ett orsakssamband mellan reformen och det senare utträdet men en sådan koppling kan inte verifieras.

Med en ökande medellivslängd måste pensionen räcka till högre ålder. Om inte förvärvslivet förlängs kommer ersättningsgraden successivt att sjunka. Sedan pensionsreformens principer lades fast 1994 har medellivslängden ökat med knappt två år – medellivslängden för årskullen 1945 (som fyller 65 år 2010) beräknas vara 1 år och 9 månader längre än för årskullen 1930 (som fyllde 65 år 1995). För att ersättningsgraden ska vara oförändrad behöver pensionsåldern höjas, men dock inte i lika hög grad som medellivslängden ökar. Enligt Pensionsmyndighetens beräkningar behöver den som är född 1945 arbeta till 66 år och 3 månader för att nå samma nivå som den som är född 1930 erhöi vid 65 år, dvs. arbeta 1 år och 3 månader längre för att kompensera för 1 år 9 månader längre levnadstid.

Inkomststandarden efter pension

Ersättningsgraden visar hur mycket man får i pension i förhållande till arbetsinkomsten. Ett sådant mått kan beräknas på olika sätt och ger också olika resultat beroende på vilken arbetsinkomst man jämför med. Det finns därutöver flera andra faktorer som påverkar ekonomin efter pensionsinträdet och ersättningsgraden är därför inte alltid ett bra mått på hur den ekonomiska standarden förändras i samband med pension. Ersättningsgraden är ett mått på bruttoförändringen med hänsyn tagen till den allmänna pensionen. Men även skatt, bostadstillägg, tjänstepension och kapitalinkomster påverkar hur nettot förändras.

För att visa hur nettot förändras har den disponibla inkomsten vid 66 års ålder jämförts med den disponibla inkomsten för samma person när denne var 61 år. Inkomsten vid 61 år har räknats upp med konsumentprisindex för att bli jämförbar med den vid 66 års ålder. Endast personer som tagit ut sin pension vid 66 års ålder har inkluderats i materialet. Beräkningen har gjorts för varje person i årskullarna födda 1940–1942 och är alltså ett faktiskt utfall för den genomsnittliga förändringen i samband med pensionsinträdet för dessa tre årskullar. Beräkningarna visar att medianen för den disponibla inkomsten vid 66 år i genomsnitt är kring 95 procent av den disponibla inkomsten vid 61 år.

Tabell 1.6 Real inkomststandard vid 66 år i förhållande till standarden vid 61 år. Medianvärde och percentilerna 10 resp. 90

Årskull		Män	Kvinnor	Samtliga
1940	P10	68	67	68
	Median	95	93	94
	P90	63	53	58
1941	P10	68	67	67
	Median	96	93	95
	P90	80	64	73
1942	P10	68	65	66
	Median	96	92	94
	P90	173	154	164

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LISA, SCB

Den relativa inkomstförändringen mellan 61 och 66 år har varit ganska likartad både sett till skillnaden mellan män och kvinnor samt födelseår. Resultaten tyder på att den reala disponibla inkomsten minskat i storleksordningen 4–8 procent. I tabell 1.7 redovisas medianobservationen

för respektive grupp. Kvoten säger inget om den absoluta inkomstnivån, varken före eller efter pension utan uttrycker endast den relativa förändringen vilken alltså har legat kring 5 procent. Värdena i tabellen är medianvärden, vilket innebär att halva gruppen ligger under värdet och den andra halvan har detta värde eller högre. Ett mått på spridningen framgår i tabellen av de två percentilerna 10 resp. 90. Värdet för percentil 10, som anger att 10 procent har detta värde eller lägre, är mellan 65–68 procent.

Hur utfallet blir påverkas av vilken den huvudsakliga inkomsten var vid 61 år. Omkring en fjärdedel hade t.ex. sjukersättning vid 61 års ålder. Kvoten för en enskild person påverkas av detta men den genomsnittliga kvoten påverkas påtagligt lite och är likartad den som gäller för årskullen i stort – däremot är den absoluta inkomstnivån för den gruppen lägre. Det finns heller inget tydligt samband mellan inkomstnivån vid 61 år och inkomstknoten vid 66 år, dvs. kvotens storlek påverkas inte av inkomstens storlek.

De beräkningar som gjorts av det faktiska utfallet av disponibel inkomst för årskullarna 1940–1942 visar också att inkomstnivåerna vid 66 års ålder är högre ju yngre årsklass som studeras, se tabell 1.7.

Tabell 1.7 Disponibel inkomst vid 66 års ålder i 2008 års priser.

<i>Medianvärde</i>				
Årskull född	Män	Kvinnor	Samtliga	Antal undersökta personer
1942	188 600	137 500	159 200	97 981
1941	180 567	134 727	154 077	87 970
1940	169 227	128 718	145 641	84 561

Källa: Socialdepartementets beräkningar i LISA, SCB